

Онопрійчук М. А., ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – к.пед.н., доцент Сойко І. М. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО НАЛАШТУВАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКА ДО НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** У статті досліджено методи формування позитивного психологічного налаштування учнів першого класу до Нової української школи. Розкрито педагогічні аспекти налаштування учнів першого класу на позитивне мислення. Обґрунтовано послідовність формування позитивного психологічного налаштування учнів. Доведено, що психологічне налаштування до будь-якого виду діяльності – важлива складова психологічного комфорту під час подальшої роботи, в тому числі, і у навчанні.*

***Ключові слова:** Нова українська школа, психологічне налаштування, інноваційна педагогічна діяльність, психологічний комфорт, шкільна адаптація.*

***Abstract.** The article examines the process of formation of positive psychological attitudes of the first class students to the New Ukrainian School. The pedagogical aspects of the first-grade students' attitude to positive thinking are covered. The sequence of formation of positive psychological attitudes of students is substantiated. It is proved that psychological adjustment before any kind of activity is an important component of psychological comfort in the further work, including training.*

***Key words:** New Ukrainian School (NUS), psychological setting, innovative pedagogical activity, psychological comfort, school adaptation.*

Дослідження методів формування позитивного психологічного налаштування дітей до навчання в першому класі сприяє успішній організації навчального процесу в початковій школі, а отже психологічному благополуччю учнів, оскільки, психологічний комфорт необхідний для динамічного розвитку дитини і засвоєння нею знань. Від цього залежить фізичний та емоційний стан дітей, що, в свою чергу, сприяє їхньому успішному навчанню та забезпеченню якісного засвоєння знань. Цій проблемі приділялось завжди багато уваги, тому, основною метою нашої статті є дослідження важливості забезпечення комфортного самопочуття молодшого школяра в навчальному закладі.

Нова українська школи спонукає до інноваційної педагогічної діяльності. Адже це проблемне, комплексне явище, що нині турбує всю освітянську

спільноту. Сучасний інформаційний світ потребує суспільства знань, а формування такого суспільства можливе в модернізованих навчальних закладах із новою парадигмою навчання. Педагогічні інновації, як і будь-які інші нововведення, породжують проблеми, пов'язані з необхідністю поєднання інноваційних програм із наявними державними освітніми програмами, співіснування різних психолого-педагогічних концепцій. Вони потребують принципово нових методичних розробок, нової якості педагогічного новаторства, нового психологічного супроводу. Головною рушійною силою в ефективних змінах освітнього процесу в навчальних закладах Нової української школи є особистість учителя і його готовність сприймати нове та діяти по-новому. Успішність інноваційної діяльності можлива за умови, коли психолог допоможе педагогам усвідомити практичну значущість різних інновацій системи освіти не лише на професійному рівні, а й на особистісному. Психологічний супровід інноваційної діяльності передбачає формування готовності у педагогів мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами та засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості й рефлексії. Вона є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції, яка спонукає педагога до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності [1].

Проведений аналіз науково-теоретичних джерел із проблеми дослідження дає підстави вважати, що формування позитивного психологічного налаштування учнів першого класу здійснюється за допомогою методів та форм. Методи визначають способи впливу на дитину, а форми – способи організації виховного процесу. Ці види психолого-педагогічної діяльності тісно пов'язані між собою.

Дослідження праць науковців засвідчило наявність широкого переліку наукових праць із проблематики формування позитивного (сприятливого) психологічного клімату у майбутніх учнів. Так, проблеми формування позитивного психологічного клімату в учнівському колективі розкриті у працях зарубіжних учених, таких як: М. Барлінгейм, Р. Болуїс, Д. Гобкінз, Є. Маккі та ін. Дослідженню цього питання приділили свою увагу відомі науковці, зокрема: Н. Анікеєва, В. Богданов, В. Бойко, С. Висоцький, О. Засурцева, Л. Зорін, Л. Карамушка, О. Ковальов, Н. Коломінський, Б. Лебедєв, В. Леонтєв, Г. Ложкін, Н. Мансуров, Б. Паригін, В. Семенов, Л. Шубіна та ін.

Нині відбувається стрімкий процес психологізації освітнього процесу, який класик вітчизняної та світової педагогічної теорії і практики Василь Сухомлинський визначав як необхідну умову якісного функціонування освітнього середовища. Для цього необхідно створити всебічно розвинену систему зі зміною підходів до ролі та роботи психолога у школі, та визначити нові завдання психолога у школі [1].

У процесі реформування системи освіти, на виконання вимог Закону України «Про освіту» та Концепції Нової української школи зміст діяльності працівників психологічної служби також має змінюватись [1; 2].

Метою нашої статті є дослідження методів формування позитивного психологічного налаштування учнів першого класу до навчання в школі.

Основним завданням статті є визначення основних аспектів підвищення позитивного психологічного налаштування учнів першого класу до Нової української школи.

Проблема формування сприятливого психологічного клімату в класному колективі – явище багатогранне. Умовно фактори, які визначають зміст та основні підходи до створення психологічного клімату поділяються на фактори мікросередовища та макросередовища. До вагомих факторів мікросередовища відноситься, перш за все, соціум, у якому функціонує класний колектив та особливості його розвитку. Глибока соціально-політична, економічна нестабільність розвитку нашого суспільства, матеріально-фінансові проблеми є причиною песимізму, відсутності бажання творити та невпевненості у завтрашньому дні, що не сприяє формуванню позитивного психологічного клімату в будь-якому колективі: педагогів чи учнів.

Наступним фактором впливу макросередовища на психологічний клімат учнівського колективу та кожного учня є стиль взаємодії педагога з учнями та стиль управлінської діяльності класного керівника: вміння швидко адаптуватися до нових змін у суспільстві; модернізувати освітній процес відповідно до вимог сьогодення; впроваджувати активні методи педагогічної взаємодії та управлінської діяльності; будувати особистісні взаємини на гуманістичних засадах [3].

Психологічний комфорт учнів першого класу Нової української школи залежить від того, як педагог підтримує дітей, забезпечує їхні успіхи в різних видах діяльності. Адже початок навчання в школі – один з найбільш складних і відповідальних моментів в житті дітей як в соціально-психологічному, так і у фізіологічному плані. Нині проблема підготовки учнів до життя в новому соціально економічному і культурному просторі знаходить особливу актуальність в зв'язку з виникаючими питаннями про ефективність початкового етапу навчання. Тому виникає питання, якою мірою дитина, що вступає до школи здатна вчитися без утруднень?

Дитина, що не досягла необхідного рівня розвитку та не звикла до роботи в колективі, в період адаптації стикається в школі з масою труднощів і невдач, що може мати негативні наслідки. У зв'язку з цим виникає необхідність забезпечення спадкоємності між навчальними ланками, визначити і систематизувати причини та намітити шляхи вирішення проблем адаптації першокласників. Початок навчання дитини в 1-му класі – складний і відповідальний етап у її житті, адже для неї відбувається дуже багато змін. Це не тільки нові умови життя та діяльності – це й нові

контакти, нові стосунки, нові обо'язки. Змінюється соціальна позиція: був просто дитиною, тепер став школярем. Змінюється соціальний інститут навчання та виховання: не садочок, батьки, бабуся, а школа, де навчальна діяльність стає провідною. Змінюється все життя дитини: все підпорядковується навчанню, школі, шкільним справам і турботам [4].

Чи буде в класі психологічний комфорт або дискомфорт, залежить від учителя, особливо це помітно у початковій школі. Щоб дитина розвивалася різносторонньо, не тільки інтелектуально, а й морально (тобто як особистість), вчителю необхідно звертати увагу на різні важливі аспекти, в тому числі на створення психологічного комфорту у класі. При цьому, ключову увагу потрібно приділяти 1-му класу, особливо адаптації дітей до навчання [3].

Психологічна безпека освітнього процесу – це стан захищеності школяра від загроз його гідності, душевному благополуччю, шлях до позитивного світосприйняття і ставлення до себе. Від стилю спілкування, що складається між учнем і вчителем залежить самопочуття і активність дитини. Варто звернути увагу на спілкування з дітьми та згуртування класного колективу. Згуртованість класу починає формуватись в перші дні навчання в школі. Тому, у вчителів, які не можуть налагодити нормальні стосунки з дітьми, значна частина учнів класу через деякий час починає виявляти байдужість до школи. Отже, шкільне життя передбачає взаємодію учнів і педагогів. Від якості цієї взаємодії залежить пристосованість дітей до школи, їх адаптація до нових умов, можливість учня розкритися, не тривожитися. Це все допомагає засвоєнню знань і успішному навчанню.

Дитині, в дошкільному віці, а також в першому класі, що жила переважно емоціями, імпульсивними реакціями, спонтанними бажаннями, грою, доводиться тепер придушувати свою активність і підкорятися шкільній дисципліні, вимогам вчителя. Протягом чотирьох уроків дитина повинна концентрувати увагу на навчальному матеріалі, навіть якщо запропоновані завдання для неї малоцікаві. Позиція вчителя на уроці та на перерві, стиль його поведінки і спілкування (вербальна та невербальна лексика) серйозно впливають і на клімат уроку, і ставлення учнів до навчання.

Учитель, який постійно підвищує голос, кричить на дітей, дратується, не бажає себе стримувати, негативно впливає на працездатність дітей, їх бажання вчитися та їхнє психічне самопочуття. Такий вчитель замість позитивного налаштування на продуктивне навчання викликає у дітей негативні переживання. В учнів може з'явитись тривожність, невпевненість у собі, почуття незахищеності, страх, психосоматичні захворювання та небажання відвідувати школу. Тому, вчитель повинен вміти організувати колективну діяльність дітей з тим, щоб вони відчували себе комфорт і гармонійно у новому соціальному оточенні.

Позитивне психологічне налаштування першокласників залежить від їхньої адаптації до навчання у школі, яка є однією з найактуальніших

проблем дитячої психології. По-перше, тому, що в ході адаптації до шкільного навчання дитина отримує орієнтацію в системі поведінки, яка надовго визначає подальшу долю її розвитку. По-друге, в ході цього процесу формується учнівський колектив з певним рівнем соціально-психологічної згуртованості. Процес адаптації першокласників протікає на всіх її рівнях: біологічному (приспособування до нового режиму навчання й життя); психологічному (входження до нової системи вимог, пов'язаних з виконанням навчальної діяльності); соціальному (входження до учнівського колективу).

Біологічна адаптація – це приспособування дітей до нового режиму навчання й життя. Тому вчителям варто враховувати, що життя плинне, суперечливе та малопередбачуване і, відповідно, дітям, які не встигли приспособуватися та відчути стабільність свого існування, приходиться зустрічатися із змінами, які суттєво впливають на їхнє самопочуття, змушують приспособуватися до нового та незвичного.

Психологічна адаптація – це входження дітей до нової системи вимог, пов'язаних з виконанням навчальної діяльності. Процес взаємодії особистості й середовища полягає в пошуку й використанні адекватних засобів і способів задоволення основних її потреб, до яких належать потреба в безпеці, фізіологічні потреби (у їжі, сні, відпочинку тощо), потреба в прийнятті та любові, у визнанні та повазі, у самовираженні, самоствердженні й у розвитку. Тим самим закладаються можливості для успішної соціальної адаптації й соціалізації дитини.

Соціальна адаптація – це процес входження дітей до учнівського колективу. Соціальна адаптація розглядається як завершальний, підсумковий етап адаптації в цілому, що забезпечує фізіологічне, психологічне та соціальне благополуччя особистості. Першокласник повинен приспособуватись до вимог тих соціальних груп, що характерні для школи (учнівської групи, вчителів, інших класів тощо) [5].

Ознаки позитивної адаптації дитини до школи:

1. Процес навчання викликає у першокласника позитивні емоції, він упевнений в собі і не відчуває страху;
2. Новоспечений учень справляється зі шкільною програмою;
3. Дитина проявляє самостійність при виконанні домашніх завдань і звертається за допомогою до мами або тата тільки після того, як самостійно спробувала його виконати;
4. Першокласник повністю задоволений своїми стосунками із вчителем та однокласниками.

Оптимальний період адаптації дітей до школи складає один-два місяці. Залежно від різних чинників рівень адаптації учнів до нових умов може бути різним: високим, нормальним і низьким [4]. Адаптація дитини до школи процес не односторонній: не тільки нові умови впливають на малюка, але і сам він намагається змінити соціально-психологічну ситуацію.

Працівникам психологічної служби для реалізації своєї ролі в процесі впровадження Концепції Нової української школи необхідно спрямувати зусилля на створення комплексу методик і вправ щодо формування у здобувачів освіти таких умінь: читати і розуміти прочитане; висловлювати думку усно і письмово; критично мислити; логічно обґрунтовувати позицію; виявляти ініціативу; творити; оцінювати проблеми, виявляти ризики та приймати рішення; керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність співпрацювати в команді.

Значну увагу Концепція відводить педагогіці партнерства між всіма учасниками освітнього процесу, головним завданням якої є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності педагогічних працівників і учнів, педагогічних працівників і батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку здобувачів освіти.

Основна мета супроводу – формування у першокласників характеристик психологічно здорової особистості. Психологічний супровід адаптації учнів здійснюється в 5 етапів:

1. Профілактика дезадаптації майбутніх першокласників – має важливе значення, бо успішно проведена превентивна психологічна робота сприятиме кращій адаптації дітей;

2. Контроль за процесом адаптації до школи – проводиться в жовтні-листопаді і дає можливість виявити дітей з труднощами й завчасно надати необхідну психологічну допомогу. Особлива увага приділяється дітям схильним до дезадаптації;

3. Дослідження причин труднощів адаптації дітей «контрольної групи»;

4. Індивідуальне консультування учителів і батьків за результатами дослідження;

5. Корекційна робота з першокласниками, у яких виникли труднощі в процесі адаптації до школи в залежності від виявлених причин труднощів, які виникли в процесі адаптації дитини до школи, та формування направлення корекційної роботи.

Головне, що потрібно вчителю – це дати оптимістичну установку дитині, забути на деякий час про її «недоліки», побачити тільки перспективні лінії розвитку. Педагогічна технологія «створення ситуації успіху» повинна стосуватися індивідуально та групової діяльності дітей. Тому слід звернути увагу на емоційну культуру вчителя. Організуючи роботу на уроці, учителю слід розуміти, що шукати мотиви задоволення і радості треба в самому процесі навчання, у змісті діяльності.

У школі, на уроках, вчитель має справу з наслідками, з тим чого діти не отримують у сім'ї, у спілкуванні з друзями, з нездійсненими дитячими потребами, бажаннями. Тому він повинен бути коректними та толерантними,

розумно корегувати негативну поведінку учнів, але так, щоб не нашкодити. Запорукою продуктивного стилю спілкування педагога з учнем є його спрямованість на дитину, захопленість своєю справою, професійне володіння організаторською технікою, делікатність у стосунках.

Про стан емоційного комфорту, захищеності, зручності свідчить те, як дитина переживає задоволення успіху, безпеки, свою значимість для інших, унікальність. Це є фундаментом для позитивного особистісного зростання, активізації саморозвитку та підтримки самооцінки.

Звичайно, не завжди вдається відділити жвавість дитини від проявів її знервованості, вирішити чи зробити зауваження дитині за впертість, чи, навпаки, втішити, заспокоїти її; радіти з приводу оригінальних висловлювань чи аналізувати їх. Досить важко обрати правильне рішення, яке б стало припущенням, прогнозуванням позитивного розвитку особистості.

Психологічний комфорт у процесі навчальної діяльності залежить від того, як складаються відносини між педагогами і дітьми, дітей між собою, педагогом і батьками, між різними суб'єктами та об'єктами. Безперечно, без гуманізації взаємин між учителями та учнями неможливо сформулювати позитивний психологічний клімат. «Глибоко людяні, гуманні стосунки між педагогом і дітьми – першооснова взаєморозуміння, позитивного самопочуття, найповнішого розкриття можливостей кожної дитини» [6]. Виховання нині – це процес із дуже багатьма невідомими, яких щодня, стає, дедалі, більше. Однак, спільними зусиллями вчителів, батьків і психологів можна дитині допомогти успішно адаптуватися до нових «шкільних» умов, і слово «школа» буде викликати у неї лише радість.

Узагальнюючі результати проведеного дослідження можна зробити висновок, що те наскільки першокласник буде позитивно психологічно налаштований до Нової української школи, за яким магістральним шляхом піде розвиток школяра у найближчі роки, чи буде у період його адаптації закладений соціальний та інтелектуальний фундамент успішного подальшого навчання, або з приходом в школу дитина потрапить у чужий, незрозумілий, а отже і ворожий йому – шкільний світ, багато в чому залежить від професійної і власне особистісної зрілості дорослих: батьків, педагогів, вихователів, шкільних психологів.

Позитивний психологічний клімат має велике значення для процесу адаптації дітей до школи, адже він:

- забезпечує об'єднання дітей у згуртований колектив;
- надає простір для прояву й розвитку їхніх здібностей, інтересів, нахилів;
- сприяє розвитку творчої самореалізації кожної особистості;
- формує у дітей кращі морально-психологічні якості;
- підтримує оптимальний тонус психіки у школярів;
- задовольняє вимоги психогігієни учнів (не має шкідливого впливу на психіку та психофізичне здоров'я дитини);

- підвищує емоційний тонус, а значить і працездатність дітей.
- слово «школа» викликає у дітей лише радість [6].

Для того щоб допомогти кожній дитині відчувати себе в школі комфортно, вивільнити наявні у неї інтелектуальні, особистісні, фізичні ресурси для успішного навчання та повноцінного розвитку, педагогам та психологам необхідно: виявити психологічні особливості дитини; налаштувати навчально-виховний процес на її індивідуальні особливості, можливості й потреби; допомогти дитині сформувати навички внутрішні психологічні механізми, необхідні для успішного навчання, спілкування в шкільному середовищі. Таким чином, вирішення проблеми позитивного психологічного налаштування та успішної адаптації дитини багато в чому визначається характером взаємодії школи та сім'ї.

1. Концепція нової української школи. URL: <http://nus.org.Ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczija.pdf> (дата звернення: 15.09.2019). **2.** Закон України «Про освіту» від 05.09. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.09.2019). **3.** Криза 7 років у дитини: симптоми, причини, поради для батьків. URL: <http://vona.pp.ua/kriza-7-rokiv-u-ditini/> (дата звернення: 15.09.2019). **4.** Максименко С. Д. Особистість починається з любові. *Практична психологія та соціальна робота: Науково практичний та освітньо-методичний журнал*. 2004. № 9. С. 1–8. **5.** Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби: методичні рекомендації: за наук. ред. В. Г. Панка. Київ. Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. **6.** Адаптація до школи. Батькам майбутнього першокласника URL: <http://www.prestyzh.org.ua/porady-fahivtsiv/102-porady-psyhologa/169-adaptatsiya-do-shkoli-batkam-majbutnogo-pershoklasnika.html> (дата звернення: 15.09.2019).